

Návrh projektu dizertační práce

Smršťující se města („shrinking cities“) v ČR

Cíl práce

Práce se bude zabývat problematikou smršťujících se měst, zejména souvislostí se stárnutím populace, migrací, indikátory smršťování a potenciálními důsledky smršťování v podobě sociálně-patologických jevů. Cílem je určit klíčové indikátory procesu smršťování v kontextu českých měst, identifikovat problémové oblasti, poskytnout podklady pro preventivní a regenerační strategie a nabídnout konstruktivní cesty dalšího rozvoje. Práce je kompatibilní s dlouhodobým výzkumným záměrem FSS a katedry sociologie.

Aktuální stav a kontext

V současné době se města prokazatelně stále více potýkají s úbytkem obyvatel a jeho demografickou proměnou. Tento trend je dán jednak demografickým stárnutím populace a jednak migrací obyvatel (negativní hodnota migračního salda). Tyto změny zasahují širokou škálu oblastí, ovlivňují ekonomiku, politiku, zdravotnictví, atp. V následujících desetiletích tak rapidně poklesne počet obyvatel v mladších věkových skupinách a počet lidí ve starších věkových skupinách poroste (Ferry, M., Baker, R. 2006).

Úbytek obyvatel a jejich stárnutí mají pro města dalekosáhlé konsekvence. Zejména se jedná o 1) úbytek populace v městských jádrech (což vede k devalvaci městských center, krajní variantou je pak tzv. urban sprawl); 2) o změny ve struktuře populace a v sociálních službách; 3) o proměnu na trhu práce; 4) o pokles městských rozpočtů a snížení daňové výtěžnosti; 5) o zvýšení nedostatečně využívaných objektů, infrastruktury a bytů, atp. To se pak dále projevuje 1) stagnací trhu; 2) nižší atraktivitou města pro další investory, developery a potenciální přistěhovalce; 3) selektivní migrací; 4) rostoucím počtem nedostatečně využívaných objektů a infrastruktury; 5) snižující se sociální soudržností a posilováním vzorců sociálně-prostorové a rezidenční segregace; 6) snížením příjmů města a zároveň zvýšením sociálních výdajů, atd. (Rink et al., 2009). Tyto důsledky představují jak hrozbu úpadku, tak příležitost k udržitelnému rozvoji i v podmínkách populačních úbytků a stárnutí. Proto je problematika smršťování měst již několik desetiletí celosvětově sledovaným fenoménem.

Podle mezinárodní organizace „The Shrinking Cities International Research Network“ lze za smršťující se město považovat hustě osídlené městské území s populací o velikosti alespoň 10 000 obyvatel, které čelí v rozsáhlých částech po více než dva roky úbytku populace. To je pak doprovázeno ekonomickou transformací a určitými symptomy strukturální krize (Wiechmann, 2007). V Evropské unii se tento proces podle některých studií dotýká více než poloviny měst, přičemž v regionu střední a východní Evropy je to 79% měst (Pallagst, 2009). Obvyklým doprovodným jevem je pak naprostá nepřipravenost měst čelit důsledkům svého úpadku a akcelerace sociálních a ekonomických problémů postižených lokalit.

K úbytku obyvatel obvykle nedochází v rámci města rovnoměrně, ale úbytek postihuje jednotlivé lokality různou intenzitou, přičemž nejčastěji je ohroženo „vnitřní město“. Ve chvíli, kdy se objeví v určité lokalitě první opuštěné domy, vzniká reálný předpoklad pro spuštění spirály úpadku. Například lokality s opuštěnými domy považují lidé za méně bezpečné a začínají se jim vyhýbat (Skogan, 1986). To sebou nese pokles hodnoty nemovitostí v okolí a další odliv obyvatel (Glaeser, Gyourko, 2005). V opuštěných lokalitách následně významně vzrůstá drogová kriminalita, krádeže, riziko možnosti napadení a stejně tak vzrůstá riziko žhárství. Například v texaském městě Austin došlo v opuštěných lokalitách k růstu kriminality o 200 – 320% (Spellman, 1993).

Pokud je riziko včas odhaleno, lze přinejmenším zabránit vzrůstu sociálně-patologických jevů. Lze pak problémům předcházet, řešit je průběžně nebo alespoň minimalizovat související sociálně-patologické jevy (Mace et al., 2004). Neexistují ale univerzální a tedy „přenosná“ řešení, je třeba vždy zohledňovat specifické charakteristiky jednotlivých měst a jejich lokalit, kam spadají především demografická struktura, migrace, strukturální profil, pracovní trh, velikost a poloha, přičemž velká část uvedených faktorů je značně spjatá s problematikou druhé demografické tranzice (Steinführer, Haase, 2007; Ogden, Hall, 2004).

Zatímco ve většině západních států se problematice zmenšujících se měst a souvisejících jevů věnuje výzkum intenzivně již několik desítek let a jeho výsledky byly implementovány do konkrétních opatření, v České republice dosud nebyl žádný ucelený výzkum realizován. Česká města tento problém v praxi buď zcela ignorují, nebo předpokládají, že navzdory možné hrozbě se jich v budoucnu týkat nebude (Großmann et al., 2008).

Výzkumné otázky

Jaké jsou hlavní indikátory smršťujících se měst („shrinking cities“)?

Můžeme považovat česká stotisícová města za smršťující se?

Jak přecházet úpadku souvisejícímu se smršťováním českých měst?

Výzkumný postup

Na základě analýzy zahraničních studií a českého kontextu budou stanoveny indikátory pro identifikaci smršťování českých měst a souvisejícího ohrožení sociálně-patologickými jevy.

Následovat bude posouzení míry smršťování a úpadku 10 největších měst v ČR pomocí sekundárních analýz. Využita budou data ze „Sčítání lidu, domů a bytů“ a statistik o pohybu obyvatel v jednotlivých městech a jejich částech (ČSÚ, MV). Výsledkem bude posouzení ohroženosti daných měst, identifikace problémových oblastí, tvorba podkladů pro eventuální preventivní a regenerační strategie.

Dodatek č. 1: Anotace diplomové práce

Diplomová práce „Agresivní kultura řidičů“ se snaží přispět k porozumění sociokulturním příčinám agresivního chování řidičů. V teoretické části autor předkládá průřez empirickými studii na poli agresivity na silnicích, popisuje hlavní sociologické teorie automobilismu a kultury a stěžejní koncepty, které s nimi souvisí. S využitím dat z empirických výzkumů a rámce sociologických teorií byl vytvořen dotazník a deset tematických okruhů jako základ pro diskuse metodou focus groups. Výzkumná část práce se skládá z analýzy realizovaných focus groups pomocí postupů zakotvené teorie. Hlavní témata a argumenty jsou interpretovány v kontextu výzkumů a teorií předložených v teoretické části. Ústředními tématy vzešlými z analýzy focus groups jsou „hybridizace aktérů,“ „popírání smrtelnosti“ a „spěch.“

Literatura:

Ferry, M., Baker, R. (2006). Regionální strategie a demografické stárnutí. Age Proofing Toolkit – Příručka ke strategii pro demografické stárnutí. European Policy Research Centre, Univerzity of Strathclyde. http://www.mpsv.cz/files/clanky/4276/ageing_toolkit_czech.pdf

Glaeser, E. L., Gyourko, J. (2005). Urban decline and durable housing. *Journal of Political Economy*, 113 (2), 345–375.

Großmann, K., Haase, A., Rink, D., Steinführer, A. (2008). Urban shrinkage in east central Europe? Benefits and limits of a cross-national transfer research approaches. In M. Nowak & M. Nowosielski (Eds.), *Declining cities/Developing cities: Polish and German perspectives* (pp. 77 – 100). Poznaň: INSTYTUT ZACHODNI.

Mace, A., Gallent, N., Hall, P., Porsche, L., Braun, R., & Pfeiffer, U. (2004). *Shrinking to grow?: The urban regeneration challenge in Leipzig and Manchester*. London: Institute of Community Studies.

Ogden, P.E., Hall, R. (2004). The second demographic transition, new household forms and the urban population of France during the 1990s'. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29, 88–105.

Pallagst, K. (Eds.). (2009). *The future of shrinking cities - problems, Patterns and strategies of urban transformation in a global context*. Center for global metropolitan studies, Institute of urban and regional development, and the shrinking cities international research network.

Rink, D., Couch, Ch., Rumpel, P., Runge, J., Mykhnenko, V., Bini, P., C., Nadolu, B., Kuz'menko, L. (2009). European Policy Brief. Výstup projektu SHRINK SMART - The Governance of Shrinkage within a European Context,

Skogan, W. (1986). Fear of crime and neighborhood change. *Crime and Justice*, 8, 203-229.

Spellman, W. (1993). Abandoned buildings: Magnets for crime? *Journal of criminal justice*, 21, 481-495.

Steinführer, A. Haase, A. (2007). Demographic change as a future challenge for cities in east central europe. *Geografiska annaler: Series A, Physical geography*, volume 89, issue 4, 183–195.

Wiechman, T. (2007). Between spectacular projects and pragmatic deconstruction. The future of shrinking cities: Problems, patterns, & strategies of urban transformation in a global context. Berkeley, CA. February 8.